

Univerzitet u Sarajevu

Filozofski fakultet

Govor Drvetina (Dijalektologija)

Završni magistarski rad

Kandidatkinja: Emra Merdžanić

Mentor: prof. dr. Senahid Halilović

Sarajevo, 2021.

Univerzitet u Sarajevu

Filozofski fakultet

Emra Merdžanić

Broj indeksa:2512/2016; redovna studentica

Odsjek za bosanski, hrvatski, srpski jezik, dvopredmetni studij

Govor Drvetina (Dijalektologija)

Završni magistarski rad

Predmet: Dijalektologija

Mentor: prof. dr. Senahid Halilović

Sarajevo, 2021.

Sadržaj:

Uvod	5
Fonetika	6
2.1. Vokalizam.....	6
2.1.1. Vokal a	6
2.1.2. Vokal o	6
2.1.3. Vokal u	6
2.1.4. Vokal i	7
2.1.5. Vokal e	7
2.1.6. Refleks glasa jat.....	7
2.1.7. Redukcija i ispadanje vokala	8
2.1.8. Sažimanje vokala.....	8
2.2. Konsonantizam	9
2.2.1. Glas h.....	9
2.2.2. Glas f	10
2.2.3. Glas v.....	10
2.2.4. Prednjonepčani suglasnici č, ć, dž, đ	10
2.2.5. Glas j	11
2.2.6. Glas lj	11
2.2.7. Glas l	11
2.2.8. Glas nj	11
2.2.9. Glasovi n i m.....	12
2.2.10. Glas t.....	12
2.3. Glasovne promjene.....	12
2.3.1. Jotovanje.....	12
2.3.2. Asimilacija i disimilacija suglasnika.....	13
2.3.3. Gubljenje suglasnika	13
2.3.4. Geminirani suglasnici	13
Morfologija	14
3.1. Imenice	14
3.1.1. Imenice muškog roda.....	14
3.1.2. Imenice ženskog roda	15
3.1.3. Imenice srednjeg roda	15

3.2. Zamjenice.....	16
3.3. Pridjevi.....	16
3.4. Brojevi.....	17
3.5. Glagoli.....	17
3.5.1. Infinitiv.....	17
3.5.2. Present.....	17
3.5.3. Aorist.....	18
3.5.4. Imperfekt.....	18
3.5.5. Pluskvamperfekt.....	18
3.5.6. Futur I.....	19
3.5.7. Futur II.....	19
3.5.8. Potencijal.....	19
3.5.9. Imperativ.....	20
3.5.10. Habitual.....	20
3.5.11. Glagolski pridjev trpni.....	20
3.5.12. Glagolski prilog sadašnji.....	21
3.6. Prilozi.....	21
3.7. Prijedlozi.....	21
3.8. Veznici.....	22
3.9. Uzvici.....	22
Sintaksa.....	22
4.1. Iz sintakse padeža.....	22
4.1.1. Nominativ.....	22
4.1.2. Genitiv.....	22
4.1.3. Dativ.....	23
4.1.4. Akuzativ.....	23
4.1.5. Instrumental.....	23
4.1.6. Lokativ.....	24
4.2. Iz sintakse glagola.....	24
4.2.1. Infinitiv.....	24
4.2.2. Present.....	24
4.2.3. Perfekt.....	25
4.2.4. Pripovjedački potencijal.....	25
4.2.5 Habitual.....	25
Leksika.....	26
Zaključak.....	27

Uvod

U ovom radu bit će predstavljen govor Drvetina, naseljenog mjesta u okolini Bugojna. Prema popisu stanovništva iz 1991. godine, Drvetine su imale 292 stanovnika, na površini od 1.97m², dok je 2013. godine na ovom području živjelo svega 196 stanovnika. Došlo je do raseljenja uglavnom hrvatskog i srpskog stanovništva te su danas Drvetine zajednica u kojoj živi pretežno bošnjačko stanovništvo.

Uprkos raseljenosti, govor stanovnika ovog kraja u velikoj se mjeri očuvao te sam bila u mogućnosti, u razgovoru sa lokalnim informatorima, dobiti uvid u osnovne karakteristike njihovog govora i jezika.

Ovaj rad ima nekoliko dijelova:

- u prvom dijelu bit će govora o fonetsko-fonološkim karakteristikama;
- drugi dio bit će posvećen morfološkim odlikama;
- treći dio analizira sintaksičke osobine;
- u četvrtom dijelu bit će izdvojene leksičke osobenosti.

Govor stanovnika ovog kraja odlikuju posebnosti na fonetsko-fonološkoj razini, dok su morfološke i sintaksičke osobine manje izražene.

Cilj je ovog rada sinhronijska deskripcija osnovnih fonetsko-fonoloških i morfoloških crta govora Drvetina te u manjoj mjeri predstavljanje sintaksičkih i leksičkih odlika.

Materijal za izradu rada tražila sam i našla u razgovoru sa informatorima, slušajući njihove svakodnevne razgovore i postavljajući pitanja. Trudila sam se razgovarati sa osobama koje žive na ovom području cijeli svoj život, koje su rođene i odrasle ovdje ili bile u braku sa osobom rođenom na ovom prostoru.

Na kraju rada prilažem transkripte dijela snimljenog razgovora.

Fonetika

2.1. Vokalizam

Vokalizam govora Drvetina je prilično stabilan. Sastoji se od pet vokala, kao i u standardnom jeziku, međutim, izrazita je pojava reduciranja neakcentovanih vokala, kao i zatvorenost vokalske boje kod *a* u dugim slogovima.

2.1.1. Vokal *a*

Vokal *a* zamjenjuje se vokalom *o* u riječi *ćòrape* te vokalom *i* u riječima *izíc*, *izídē*, *izījdū*, *īzišō*, *izīci*. Međutim, primjetna je zatvorenost vokala *a* u dugim slogovima: *zâva* (umjesto *zàova*), itd.

Primjer *zâva* (umjesto *zàova*) nalazimo i u drugim bosanskohercegovačkim govorima.¹

2.1.2. Vokal *o*

U govoru većine ispitanika nema mnogo primjera zamjene ovog vokala nekim drugim. Izuzeci su riječi *dòktur* i *harmùnika*. Preovladavaju oblici *gròb* i *grèblje*.

Negirani glagol *moći* u prezentu ima *o > e* (*nè mère*), dok oblik bez negacije čuva *o* (*mòre*).²

2.1.3. Vokal *u*

Vokal *u* u okolini Drvetina ima standardnojezičku vrijednost. U govoru većine stanovnika ovog kraja ne dolazi do zamjene vokala *u* nekim drugim vokalom. Izuzeci su riječi *kokurízu* i *polüver*.

---

¹ Jahić, Ijekavskoštakavski, 46; Peco, Istočna Hercegovina, 236; Halilović, Tuholj, 15; Bulić, Živinice, 46; Brabec, Tuzla, 16.

² Up. Jahić, Ijekavskoštakavski, 44; Peco, Istočna Hercegovina, 54.

2.1.4. Vokal i

Ono što je karakteristično za cijeli kraj gornjeg toka Vrbasa jeste reduciranje neakcentovanih vokala te je tako i u govoru Drvetina ova pojava izrazita i primjetna, posebno u riječima u kojima je neakcentovan vokal *i*. Prema tome, imamo primjere reduciranja vokala *i* u sljedećim riječima: *progóvrla* (umjesto progovóрила), *ist'rali*, *kontrol'sala*, *dolaz'la* i sl.

Prijelaz *i > e* rijedak je te se čuje u riječima poput *fàmēlija*, a prijelaz *e > i* se može primijetiti u riječi *sikìrām se*.

Supstitucija vokalom *a* prisutna je u riječima kao što su *òbājdē*, *òbašō*, *sájde*, *sàšō*.

S obzirom na to da je za ovaj kraj karakterističan ikavski releks jata u govoru većine stanovnika, imamo: *dvî*, *dî*, *tîla*, *bižati*, *gòri* (podjednako je zastupljen i oblik *gòre*), itd.

2.1.5. Vokal e

Glas *e* je uglavnom jednak standardu, osim u oblicima sa nekadašnjim vokalom jat, u kojima dolazi do ikavske zamjene jata (*gòri*, *dòli* i sl.)

Glagolski pridjev trpni i radni, kao i infinitiv *sàgnuti*, *nàgnuti* i *pògnuti* imaju zamjenu *e < nu*: *sàgēt*, *nàgēli se*, *pògēla se*³ i sl.

2.1.6. Refleks glasa jat

Cijela gornjovrbaska regija pa tako i Drvetine i okolna sela imaju ikavsku zamjenu glasa jat: *svît*, *svidok*, *vrîme*, *gòriti*, *vîdila*, *žívit*, *čovik*, *dvî*, *sikira* samo su neki od primjera ikavske zamjene jata na području Drvetina.

---

³ Brozović: Fojnica, 42.

2.1.7. Redukcija i ispadanje vokala

Redukcija vokala u okolini Drvetina je česta i dosljedna pojava, prisutna u govoru većine stanovnika ovog kraja. Najčešći primjeri redukcije vokala su u riječima sa neaccentovanim vokalom *i*, iako dolazi do redukcije i ispadanja i ostalih vokala.

Vokal *a*: *kò bōgdā*⁴, ponekad i *lahe mánet*⁵ umjesto *alahemanet*;

vokal *o*: *nàkō, nàkā, vākā, vlikō, rēzervār*;

vokal *e*: *čēterest, Sārājvu, trījest, pòviš*;

vokal *i*: *òtšō, kàšku, nēkolko, pjàn, vèlkā, vòlkā, bìt, dôc, cètri*;

vokal *u*: *ònda, òvda*.

2.1.8. Sažimanje vokala

Sažimanje vokala, kao i u drugim govorima na području Bosne i Hercegovine, prisutno je u sljedećim konstrukcijama:

- -ae- > ē u brojevima od 11 do 19: *jedánēst, dvánēst...*
- -ao- > ō u glagolskom pridjevu radnom i u imeničkim riječima: *pròdō, dòšō, cèkō, dīgō, pòsō, zàva*,
- -uo- > ō u glagolskom pridjevu radnom glagola s -nu-/ni-: *skìnō, pòginō, mètñō, pròkinō*,
- -eo- > ō u glagolskom pridjevu radnom: *úžō, dòvō, òdvō*.

Ovakve pojave susreću se i u drugim govorima na području Bosne i Hercegovine.⁶

---

⁴ Peco: Istočna Hercegovina, 66.

⁵ Isto.

⁶ Slično i u: Jahić, Ijekavskoštakavski, 52-53; Peco, Istočna Hercegovina, 61; Brozović, Fojnica, 58-59; Halilović, Tuholj, 21.

2.2. Konsonantizam

2.2.1. Glas h

Izgovor glasa *h* na području sela Drvetine prilično je stabilan s obzirom na to da se radi o području sa pretežno bošnjačkim stanovništvom.⁷ U nekoliko primjera dolazi do redukcije i ispadanja glasa *h* te zamjene sa nekim drugim glasom, međutim u većini riječi slavenskog, a posebno orijentalnog porijekla, izgovor glasa *h* je stabilan.

U inicijalnoj poziciji:

a) u riječima slavenskog porijekla: *hlâd, hlâdom, hrâna, hrâst, hlâdno, hlâdan, hladovina, hòcu, hòceš, hódati, hódâ, hódô*;

b) u riječima stranog/orijentalnog porijekla: *hàber, hòða, hàđija, hèfta, hàjvân, hajváni, halâl, harâm, hizmet, hàjde, hàjte, hàman*.

U medijalnoj poziciji:

a) u riječima slavenskog porijekla: *bùha, kùhâ, màhanu, mìruhu, pròmaha, pròpuha, pròtruhlo, snàha, súho, ùho, òràhâ, strèha, sùho, pùhnê, plàho*;

b) u riječima stranog porijekla: *bèhâr, izbehàralo, rahàtluk, dùhân, ráhat, kàhva, kahvènisati, ahmedija, mèrhaba, àlkoohâl, mùhtâr, mùhur, sàhan, sàhat*.

U finaloj poziciji:

a) u riječima slavenskog porijekla: *grâh, òrah, glûh, siròmâh, mìrûh, strâh*;

b) u riječima stranog porijekla: *tèspîh, sàbah, šâh*.

Glas *h* se na području Drvetina uglavnom gubi na kraju riječi, naročito u prvom licu aorista jednine i genitivu množine: *prèpado se, pòsjeko se, izído, òdo, dódo, skòci, dòvedo, naspáva se, pògleda, òženi, nanído, já bi, òdmâ, gòlî rùkû*.

Pojava sekundarnog *h* na ovom području je nerijetka pojava: *làhak, làhko, làhka, malèhna, malèhni, ùvehlo, hřða, zàhrđalo, mèhko, strùhlo, poláhko, pòlâhko, hàlât, hàstâl* i sl.

---

⁷ Up. Jahić, Ijekavskoštakavski, 92.

Glasovna grupa *hv* nije očuvana. Umjesto nje, gotovo u pravilu se javlja *f*: *fála*, *fàtat*, *zafàlit*, *ùfatit*, *dòfatit*, ali oba oblika: *kàhva* i *kafa* se podjednako mogu čuti.

2.2.2. Glas f

Glas *f* javlja se u riječima najčešće neslavenskog porijekla, a tada uglavnom ima stabilnu poziciju te u samo nekoliko primjera dolazi do zamjene ovog glasa nekim drugim. Glas *f* je očuvan i u inicijalnoj i u medijalnoj poziciji, kao i u finalnoj: *fàjda*, *fàbrica*, *fukàra*; *nafàka*, *méjtaf*, *šěf*, *mùshāf*, *ćàršaf*.

Zamjena glasa *f* nekim drugim glasom prisutna je u riječi *hèvta*.

2.2.3. Glas v

Izgovor glasa *v* je veoma stabilan. U građi imam samo nekoliko primjera redukcije ili zamjene glasa *v*: *çòik*, *tàkā*, *tàkī* te u skupini *bd* (*àvdest* / *àbdest*) te *těvsija* umjesto *tepsija*.

2.2.4. Prednjonepčani suglasnici č, ć, dž, đ

Stanovništvo ovog kraja, kao i cjelokupne gornjovrbaske regije, ne poznaje razliku između glasova *č* i *ć*, te *dž* i *đ*, odnosno glasovi *č* i *dž* su zamijenjeni glasovima *ć* i *đ*.

Prema tome, imamo samo sljedeće oblike riječi: *ćùjē*, *ćàršaf*, *ćàršija*, *ćèkajū*, *ćèsma*, *ćètvero*, *ćitāmo*, *ćitava*, *ćitō*, *ćúvā*, *ćir*, *ćúvā*, *drùkćijē*, *lòncić*, *máćak*, *náćelnik*, *nàùćio*, *opàsāć*, *plàći*, *prîćā*, *rúćak*, *tòćak*, *vîćē*.

Glas *dž* također je zamijenjen glasom *đ*, što potvrđuju sljedeći primjeri: *dājđa*, *đàba*, *đámija*, *đěp*, *đèmāt*, *đenáza*, *đigarica*, *hàđija*, *hòđa*, *hòđi*, *péndēr*, *serđáda*, *tèndera*.

Jedini primjer zamjene glasa *dž* u govoru stanovnika ovog područja nalazimo u riječi *džak*, koja glasi *žàka*.

2.2.5. Glas j

Izgovor glasa *j* na području Drvetina je nestalan i zavisi od pozicije u riječi, te od načina nastanka tog glasa. Glas *j* je stalan u sljedećim riječima: *jānuar*, *jarèbica*, *jāstrēb*, *jedànēst*, *jèdan*, *jèsi*, *jèst*, *jàje*, *fāmelija*, *òsjetilo*, *prīja*, *zèjtin*.

Glas *j* ne čuje se u riječima u kojima dolazi između dva vokala, uglavnom između dva vokala *i*: *drukí'i*, *đámi'i*, *kòmši'i*⁸; zatim u riječima kao što su *òvci'a*, *vrāzi'a*, *ràki'a*, *dvò'e*, *ćòek*⁹. Često je gubljenje glasa *j* u partikuli *je*, ukoliko se ona nađe iza vokala: *di e tō*, *šta e tō*, *dōbro e sād* i sl.

2.2.6. Glas lj

Glas *lj* sačuvan je i izgovor mu je standardnoštokavski: *pōlje*, *ljúdi*, *múlj*.

2.2.7. Glas l

Standardnoštokavski je glas *l* na ovom području. Ovdje je: *tōpal*, *dēbel*, *kīsel*.¹⁰

2.2.8. Glas nj

Glas *nj* ima istu artikulacijsku vrijednost kao *i* u standardnom jeziku.

Međutim, česta je pojava sekundarnog *nj*, tj. epenteze *j* nakon suglasničke skupine u kojoj je *n* drugi glas: *mášnja*, *tášnja*, *šnjála*.

---

⁸ Up: Peco, Istočna Hercegovina, 125.

⁹ Up: Peco, Istočna Hercegovina, 127.

¹⁰ Jahić, Ijekavskoštokavski, 130.

2.2.9. Glasovi n i m

Artikulacija sonanata *m* i *n* u govoru stanovnika Drvetina je standardnoštokavska. Osim u nekoliko izdvojenih primjera, ne može se naići na supstituciju ovih glasova nekim drugim. Prisutna je zamjena glasa *n* glasom *m* u riječi *pémzija*, te je čest oblik *iksân* umjesto *insân*.

2.2.10. Glas t

Konsonant *t* se uglavnom čuva, osim kod sljedećih riječi: *svjěski*, *děvestō*, *pěsto*, *bogàstvo*.

Disimilacijom je nestalo *c* iz riječi *cesta* te se ovdje izgovara kao *těsta*.

2.3. Glasovne promjene

2.3.1. Jotovanje

Na cijelom području mlađeg štokavskog ikavskog dijalekta, kojem pripada i područje obuhvaćeno ovim radom, nije izvršeno novo jotovanje. Prema tome, na području Drvetina nailazimo na primjere neizvršenog novog jotovanja u grupi *jd*: *dójde*, *dójdi*, *pójdem* i sl. Osim ovih primjera, u govoru ispitanika primjećujemo i oblike *ścěta* i *bášća*.

Što se tiče starog jotovanja, ono je gotovo bez izuzetaka izvršeno i u govoru su prisutni oblici: *mlăđi*, *plácen*, *díšem*, *mòći* itd.

U riječima u kojima je stari glas *jat* zamijenjen grupom *je* izvršena je ikavska zamjena *jata*: *sìditi*, *sìdila*, *postíditi*, *postíd'la*, *mìsēc*, *bríg*, *divōjka*.

2.3.2. Asimilacija i disimilacija suglasnika

U govoru istraživanog područja nailazimo tek na nekoliko primjera asimilacije suglasnika. Takve riječi su *tèvsija, jedàmpūt, bombóna*.

Što se tiče disimilacije konsonatana, primjera je nešto više: *pèmpzija, mlògo, hèvta*, kod nekoliko ispitanika čak i *tèsta* umjesto *cèsta* te je prisutna i tzv. daljinska disimilacija: *òdāvlēn, dōvlen, òtālēn, bāgrēm, dūlum*.

2.3.3. Gubljenje suglasnika

a) U inicijalnoj poziciji gubi se glas *p*: *šènica, sòvat, sùjē, tica*;

b) u medijalnoj poziciji: glas *g* gubi se u riječima *ojanjila se, ojanjiti se*; suglasnik *p* gubi se u riječima *òkladiti se, òklada*, glas *r* u riječima *kòmpir* i *kòmpiraća*, grupa *vj* gubi se u riječi *čòik*;

c) u finalnoj poziciji prisutno je uprošćavanje grupe *st* u brojevima (*jèdanēs, dvánēst*). Glas *h* gubi se u: *òdmā, gòlī rùkū*.

Ovakve ili slične primjere gubljenja suglasnika nalazimo u govorima na području cijele Bosne i Hercegovine.¹¹

2.3.4. Geminirani suglasnici

Ova pojava susreće se u riječima orijentalnog porijekla: *Allāh, ðènnēt, ðehènnēm*.¹²

---

¹¹ Up. Jahić, Ijekavskoštakavski, 147-153; Halilović, Tuholj, 36.

¹² Opširnije u: Jahić, Ijekavskoštakavski, 153-157.

Morfologija

3.1. Imenice

3.1.1. Imenice muškog roda

Što se tiče deklinacije imenica sva tri roda za govor Drvetina možemo reći da je prilično standardizovan.

Imenice muškog roda na nutli morfem dekliniraju se po *a*-osnovi te kao primjer možemo navesti sljedeće imenice: *ćilim, dõktur, dũhãn, fẽbruãr, g`iometar, katãster, l`eden, m`altar, polũver*.

Imenice muškog roda koje završavaju na *-o* mijenjaju se redovno po *e*-deklinaciji: *bãbo, bãbẽ, bãbi...; Mũjo, Mũjẽ, Mũji...; Hũso, Hũsẽ, Hũsi*.

Imenice muškog roda koje završavaju na *-lac* u Njd imaju oblike sa promjenom *l* u *o*: *vãrioc, brãnioc*.

Imenice na *-in* redovno gube taj sufiks: *ćõban, c`igan*.

U genitivu jednine imenice muškog roda imaju nastavak *-a*: *dućãna, kãmena, k`õmpira*, a akuzativ singulara jednak je genitivu.

Dativ singulara ima nastavak *-u*, bez odstupanja: *dućãnu, kãmenu, rãtu, snĩgu*, dok vokativ jednine redovno ima nastavak *-e*; nastavak *-u* je na ovom području stran: *š`ejtane, smrãde, gãde, hãjvãne*.

Instrumental jednine poznaje oba nastavka: nastavci *-om* i *-em* su zastupljeni u upotrebi u svakodnevnom govoru: *n`õžom / n`õžem, k`õnjom / k`õnjem, z`ecom / z`ecem, prĩjateljom / prĩjateljem*.

U nominativu množine česti su naporedni oblici sa *-ev* i *-ov*: *z`ẽcevi / z`ẽcovi, cãrevi / cãrovi, pũtevi / pũtovi*.

U genitivu plurala nastavak je *-a*: *dânā, dućánā, šćápā, dūlūmā*, dok i akuzativ plurala ima nastavak *-e*: *kõmpire, s̄inove*.

3.1.2. Imenice ženskog roda

Dvočlana lična ženska imena sa dugouzlaznim akcentom u nominativu jednine i vokativu jednine imaju nastavak *o*: *Fâto, Mějro, Hâjro*, dok trosložna lična imena imaju vokativ jednak nominativu jednine: *Fatíma, Mehvida, Kadíra...*

Genitiv singulara ima oblike sa nastavkom *-e*: *glávē, tēstē, fāmelijē, kùcē, kàhvē...*

Dativ i lokativ, kao i akuzativ jednine, poznaju nastavke *-i*, odnosno *-u*: *ríki, rúci, ćârši 'i*; odnosno *ãstmu, tēstu, kùću*.

Instrumental jednine poznaje nastavak *-om*: *lòpatōm, súnjnōm, nògōm, vòdōm*.

Nominativ, akuzativ i vokativ množine tvore se nastavkom *-e*: *tēste, ćòrape, rúke, t̄ice, r̄ibe, žàke, žène*.

U genitivu množine javlja se nepostojano *a*: *òvācā, sestárā*.

Imenice *nòga* i *rúka* u genitivu množine imaju oblik *nógā* i *rúkā*.

Imenica *kćêr / ćêr, kćérka / ćérka* ima sljedeću deklinaciju: *kćérkē / ćérkē, kćérki / ćérki*. Jedino je u vokativu jednine samo: *kćèri / ćèri*.

Imenica *māti, mātēr* ima i oblike *māmā* i *májka*.

Instrumental na *-ju* nije zastupljen. Umjesto njega koristi se prijedložno-padežna konstrukcija *s* + instrumental na *-i*: *s pāmēti*.

3.1.3. Imenice srednjeg roda

Nominativ jednine imenica srednjeg roda tvori se nastavcima *-e* ili *-o*, dok akuzativ i vokativ jednine imaju oblike jednake nominativu: *bèdro, mēso, m̄isto, rēbro, ùho, t̄ilo, jànje, p̄ile, tēle, žènsk̄nje*. Akuzativ i vokativ jednine imaju isti oblik kao nominativ jednine.

Genitiv, dativ, instrumental i lokativ imaju nastavke svojstvene standardnom jeziku: *bogàstva, jájeta, pìletu, vrèmenu, zdràvljem, žìtom*.

Nominativ, akuzativ i vokativ množine imaju nastavak *-a*: *drvèta, kùćìšta, simèna, vremèna*. Genitiv množine ima nastavak *-ā*: *rebárā, vreménā*.

Dativ, instrumental i lokativ množine tvori se nastavkom *-ima*: *òćima*.

Imenice srednjeg roda koje svoju osnovu proširuju sa *n* ili *t* nemaju oblike neproširenih osnova: *bjeláncè, bjelánceta, žumáncè, žumánceta*.

Imenice muškog roda *krèvet, krèveta i špòret, špòreta* dosljedno se upotrebljavaju, za razliku od govora gdje se finalno *t* gubi te se ove imenice dekliniraju kao imenice srednjeg roda.¹³

3.2. Zamjenice

Prvo i drugo lice jednine ličnih zamjenica kao i zamjenica *sèbē* imaju pune oblike *mèni, mène; tèbi, tèbe*, dok treće lice množine u genitivu ima oblik *njìha*.

Dativ prisvojne zamjenice *njèn* uglavnom glasi *njòjzi*.

Upitna zamjenica *štà /štò* ima samo oblik *štà*, a u službi upitnog *zàšto* javlja se oblik *štò*. Opisne zamjenice *ovàkāv, tàkāv, onàkāv* imaju oblik *vàkī, tàkī, nàkī*.

3.3. Pridjevi

Na području Drvetina karakteristične su sljedeće odlike tvorbe pridjeva:

- pridjevi tipa *Božiji, vučiji, ovčiji* javljaju se sa nastavcima *-iji* i *-ji*: *Bòžijī poslanik, òvčijā vuna, vùčijā jàma, Bòžjā vjera, vràžjā pòsla*;

- pridjevi na *-ak* ne mijenjaju krajnje *k* u oblicima komparacije: *glàtkiji*;

- pridjev *visok* u komparativu ima oblike *vīšī i vēcī*, kao i pridjev *velik*;

---

¹³ Prof. Jahić kod Čajniča bilježi *špòrīt* (Jahić, Ijekavskoštakavski, 48), a oblike *kreve* i *špore* bilježi Brozović (Brozović, Fojnica, 121).

- oblici komparativa često se oblikuju sa riječcom *po*: *pövelika, pömāla, pöstīdna*;
- česti su pridjevi orijentalnog porijekla na *-li*: *hairli, nafakāli, zahmētli*; a sa istim sufiksom ponekad se javljaju i pridjevi sa slavenskom osnovom: *obrāzli, troškāli*.

3.4. Brojevi

Kao i u mnogim drugim govorima, i u govoru Drvetina samo broj *jedan* ima čitavu promjenu, dok brojevi *dva, tri* i *četiri* ostaju nepromijenjeni. Broj *četiri* ima oblik *ćetri*.

Imena za desetice trpe fonetske izmjene te imaju oblike: *dvājēs, trījes, ćetres, šēsēt*. Nazivi za stotice glase: *dvjēsto, trīsto, pēsto, šēsto*.

Za brojeve od *tri* naviše, za iskazivanje padežnih odnosa koriste se prijedlozi, kao i u istočnoj Hercegovini: *tō se prōperē u trī vōde, kō bi sa ćetiri žēne izišō nā krāj*?¹⁴

Uz zbirne brojeve nerijetko se upotrebljava i opća zamjenica *sve*: *světroje, svēpetero, svēdesetero*, itd.¹⁵

3.5. Glagoli

3.5.1. Infinitiv

Oblik infinitiva ponekad se čuje sa *i*, a ponekad i bez tog glasa: *Hòćē se ùdat. – Ón će kázati*. U obliku infinitiva javlja se refleks jata *i*: *vòliti, gòriti, žèliti, žíviti*, a rijetko se čuju oblici sa ijekavskom zamjenom jata. Glagol *sjèditi* ima oblik *sìditi*.

3.5.2. Present

Glagol *biti* ima oblike *bīdnēm, bīdnēš, bīdnē*, analogijom sa infinitivom.

¹⁴ Up: Peco, Istočna Hercegovina, 219.

¹⁵ Up: Peco, Istočna Hercegovina, 221.

Htjeti u drugom licu prezenta često ima reducirane oblike te glasi (*h*)*òš*, *něš*, dok ostala lica imaju standardu promjenu.

Moći u prezentu najčešće ima oblike *mòrem*, *mòreš*, *mòre*, zbog promjene *ž > r i o > e*, ali nerijetko se mogu čuti i *mògu*, *ne mògu*; dok u odričnom obliku ovaj pomoćni glagol glasi *nè merem*, *nè mereš*, *nè mere*.

Glagol *rěci* konjugira se kao: *rěknēm*, *rěkněš*, *rěknē*.

Glagoli na *-avati* najčešće u prezentu imaju oblike na *-aje*: *vjěncājē*, *podřžājēmo*, *poigrājē*, *pòznājēm* (uz nerijetko *poznām*).

Prezent glagola *znāti* glasi *znádēm*, *znáděš*.

3.5.3. Aorist

U prvom licu singulara, kao što je već i ranije spomenuto, gubi se finalno *h* te aorist ima oblike *pòsjeko se*, *izído*, *skòci*, *pògleda*, *òženi*, *nanído*, *jâ bi*, *ošínu*.

Pomoćni glagol *biti* u svim licima ima isti oblik: *bi*. Često dolazi do izjednačavanja 1.l. jd. sa 3. l. mn., i to ne samo u glagolima *íci*, *dóci*, *síci* nego i kod glagola kao što su *izíci*, *dovesti* pa čak i *dàti*: *òde*, *dóde*, *síde*, *izíde*, *dòvede*, *dàde*, dok su kod ovih glagola aorisni oblici: *òdo*, *dódo*, *sído*, *izído*, *dòvedo*, *dàdo(h)* rijetki u prvom licu jednine.

3.5.4. Imperfekt

Za govor Drvetina nije karakterističan imperfekt, osim za glagol *biti*, koji glasi *bjěše*.

3.5.5. Pluskvamperfekt

U govoru Drvetina pluskvamperfekt nije jedno od zastupljenijih glagolskih vremena, ali i kada se koristi, češće se gradi pomoću perfekta pomoćnog glagola *biti* i glagolskog pridjeva radnog nego pomoću imperfekta.

a) Imperfekt pomoćnog glagola biti i glagolski pridjev radni: *bjěše se naobláčilo*;

b) perfekt pomoćnog glagola biti i glagolski pridjev radni: *bio sam jě nàšaō, svě sam bila naućila*.

3.5.6. Futur I

Kao i u drugim mjestima u Bosni i Hercegovini, ni za ovo područje nije karakteristična upotreba složenog futura za iskazivanje buduće radnje; odnosno, ukoliko se enklitički oblik pomoćnog glagola *htjeti* nađe ispred glavnog glagola, on će u infinitivu imati krnji oblik (*hòćeš li dōć, šta ću joj rěć?*), a ako se pomoćni glagol nađe iza glagola u infinitivu, i glagoli koji završavaju na *-ći*, kao i oni koji završavaju na *-ti*, imat će prosti oblik (*iću, dōću, dōće, nāću, rěću ti, otiću*).

3.5.7. Futur II

U govoru Drvetina za iskazivanje budućnosti često se koriste konstrukcije tvorene od prezenta svršenih glagola i futura I: *ako dōdē, plátice; kad mōgne, dōće; ako znādnēm, rěću ti*. Ovakve konstrukcije u govoru su češće od onih tvorenih pomoću svršenog oblika pomoćnog glagola *biti* i glagolskog pridjeva radnog: *ako bñdē dōšaō, vñdjet ćeš ga; kad bñdē mōgaō, plátit će*.

3.5.8. Potencijal

U ovom govoru često se čuju oblici potencijala, koji se obrazuje kao i u standardnom jeziku sa manjim odstupanjima:

- treće lice množine ima oblik *biše*: *oni bišē sjéli, svi bišē òstali*,

- sva ostala lica (uključujući i prvo lice jednine) imaju oblik *bi*: *ja bi òtišaō, mi bi tō ùpamtili, vi bi tō ćùli*.

Potencijal drugi nije u upotrebi.

3.5.9. Imperativ

Za iskazivanje zapovijedi, u govoru Drvetina se često koristi čestica *-der*: *náđidēr*, *bàcidēr*, *nàspidēr*, *pomòzidēr*.

Osim ovakvog načina, zapovijed se može iskazati i pomoću perfekta sa *svezicom da*¹⁶: *da si mi to òdmāh dāo*; ili pomoću prezenta perfektivnih glagola: *da pòpijēmo po jèdnu*. Čestica *hàjde* ima sljedeće oblike: *hàjmo*, *hàjte*. Imperativ glagola *dàti* glasi *podaj*: *pòdāj mu tō*.

3.5.10. Habitual

Habitual je vrlo čest u upotrebi, a najčešće se javlja u pripovijedanju događaja i doživljaja iz prošlosti, što je nerijetka pojava na sijelima i okupljanjima: *pā bi natòvari kònja*; *jā bi òstani kod kuće*; *prìje svò pòlje bi ùzorāno bìdi*; *a on bi otídi kobajàgi*; *njèga bi záhajmi*; *kad bìsmo otídi na sijélo*.

3.5.11. Glagolski pridjev trpni

Osobenosti u tvorbi glagolskog pridjeva trpnog u govoru ovog područja ogledaju se u sljedećim primjerima:

òrāt, *pòzvāt*, *pòvīto*, *pròlīto*, *kòvāt*, *pòtpīsāto*, *ispīsāto*, *rànīt*, *zàminīto* itd.

Glagoli sa osnovom na *-nesti* trpni pridjev ima *š* ispred nastavka za oblik: *donèšen*, *prenèšen*, *zanèšen*.

Odstupanja od standarda ne pronalazimo u sljedećim oblicima: *umivèna*, *pòmužena*, *obùvena*, *òtesān*, *prèsāđen*, *spāšen*, *zàposlena*, dok dvojake oblike, odnosno oblike koji mogu biti tvoreni i pomoću nastavka *-t* kao i nastavka *-n* imaju sljedeći glagoli: *pòklāno* / *pòklāto*, *nàpīsāno* / *nàpīsāto*, *òfarbāno* / *òfarbāto*, *òženjēn* / *òženit*, *zàràđen* / *zàràđīt*.

---

¹⁶ Up: Peco, Istočna Hercegovina, 273.

3.5.12. Glagolski prilog sadašnji

Za razliku od glagolskog priloga prošlog, glagolski prilog sadašnji u govoru je čest te se podjednako završava na *-ći* ili *-ć*: *jèdūć(i)*, *ìdūć(i)*, *sjèdēć(i)*, *rádēć(i)*, *ležēć(i)*, *stojēć(i)*.

3.6. Prilozi

Prilozima se na ovom području, za razliku od drugih mjesta u Bosni i Hercegovini, ne dodaju razne čestice, osim partikule *n* kod priloga za mjesto: *òklēn*, *òvdalēn*, *òsvaklēn*, *òtalēn*, *óvden*, *ónden*, te čestice *r* kod priloga *òzgor* i *òdozgor*.

Uobičajeni prilozi za vrijeme su: *đàhkad*, *bìrvāktīle*, *svùzīmu*, *svùljeto*, *nāobdān*, *izjutra*, *sùtrī dā*, *vāzda*.

Prilozi za način: *badàva*, *vākō*, *nākō*, *pòistiha*, *zùhār*, *uzinād*, *prècerāno*.

Prilozi za količinu: *sīla*, *hējbet*, *ćùdo*, *mlògo*, *đùturē*.

Kao i u drugim govorima, i u govor Drvetina ušle su riječi stranog porijekla koje imaju priloško-pridjevsko značenje: *hairli*, *mèmlī*, *nafakàli*, *rahmètli*, *zahmètli*.

3.7. Prijedlozi

Izdvojit ćemo nekoliko arhaičnih prijedloga uobičajenih u govoru ovog područja:

- *sù*: najčešće se javlja ispred brojeva: *sù pet prstiju*;
- *vīš* je prijedlog koji mijenja prijedlog *iznad*;
- *pòkrāj* koji zamjenjuje prijedlog *pored*.

3.8. Veznici

U upotrebi su česti sljedeći veznici: *jèrbō, jǎ* (u značenju *ili*), *hà* (u značenju *čim*).

3.9. Uzvici

Uzvici nemaju neke karakteristike koje se mogu navesti jer svaki uzvik ima ono značenje koje mu pojedinac dodijeli, ali najfrekventniji je uzvik *jǎ*, koji se često izgovara i kao *jǎh*.

Sintaksa

Budući da sintaksički nivo jezika ovog područja nije dovoljno istraživan, oslonit ćemo se na radove A. Pece, *Govori istočne i centralne Hercegovine* i R. Bulića, *Arhaičniji govori u gornjem dijelu Spreče: Živinički kraj*.

4.1. Iz sintakse padeža

4.1.1. Nominativ

Česta je upotreba nominativa jednina u označavanju množine: *hàjvān túda prójde*.

4.1.2. Genitiv

Upotreba slavenskog genitiva u ovom kraju je česta i dosljedna. Uz prijelazne glagole sa negacijom gotovo redovno dolazi slavenski genitiv: *ne daje ni dinara, ne nosi lopate*.

Slavenski genitiv javlja se i uz prilog *žao*: *žào mi dīce*, te uz glagole *pitati*, *zvati*, *tražiti*, *paziti*, *čuvati*; *pitaj mātērē*, *čuvaj krävē*.

Uz genitiv često dolaze sljedeći prijedlozi:

- *za*: *pònio za rúčka*, *kupi za vècerē*;
- *u* umjesto *kod*: *ù nās je tàkì òbićāj*; *ko imā ù vās?*
- *radi* i *zbog* su izgubili svoju semantičku distinkciju te je u upotrebi samo prijedlog *zbog*, u značenju i namjere i uzroka: *Zbog éega si došo?*, *Idem zbog bolesti*;

Sintagme tipa *moja žena*, *sestrin zet* bivaju zamijenjene sintagmom *u + genitiv* ili konstrukcijom *genitiv + prisvojna zamjenica*: *ù mene žèna*, *sèstrē im zet*.

4.1.3. Dativ

Prijedlozi *k* i *ka* izgubili su se u svakodnevnom govoru, te se za označavanje smjera kretanja koristi besprijedložni dativ: *išō dòkturu*, *došō sèstri*.

Uz glagol *lagati* redovno dolazi dativ umjesto akuzativa: *lážēš mi*, umjesto *lážēš me*.

U prijedložno-padežnim konstrukcijama za izražavanje vremena pomoću imenica *dan* i *noć* dolazi prijedlog *u + dativ*: *u dānu šétam*, *u nòci òdmaram*.

4.1.4. Akuzativ

Glagol *služiti* čest je sa dopunom u akuzativu: *slūžio mātēr*.

Prijedlog *za* javlja se uz akuzativ umjesto prijedloga *o + lokativ*: *za tō mi ništa nīje kázala*.

4.1.5. Instrumental

Kao i u nekim drugim govorima, i na području Drvetina, izgubila se razlika između instrumentala sredstva i instrumentala društva. Socijativ, kao i u standardnom jeziku, javlja se sa prijedlogom *sa*, ali i instrumental sredstva redovno dolazi sa prijedlogom: *òrē s plugom, ja tō sáma s nóžem òtvorīm, òtišō je s vòzom, òrē zàjedno s kòmšijōm*.

Uz glagol *oženiti* dolazi instrumental bez prijedloga: *ožènio se cùrōm*.

4.1.6. Lokativ

Lokativ sa prijedlogom *po* dolazi u označavanju mjesta po kome se nešto kreće: *šetā pò selu*.

Prijedlog *na* uz lokativ javlja se umjesto instrumentala: *vózaju se nà traktoru*.

4.2. Iz sintakse glagola

4.2.1. Infinitiv

Prisutan je infinitiv sa prijedlogom *za*: *ja sam za ìći*.¹⁷

4.2.2. Prezent

Pripovjedački prezent upotrebljava se ako se iznose radnje koje su se vršile ranije, ali mogu se vršiti i u sadašnjem vremenu.

Svráti on éesto pa sîdī i príćā.

Pripovjedački prezent, ali često i aorist, koriste se u pripovijedanju radnji koje su se desile i završile u prošlosti.

Jèdnōm u pónoći neko zàkucā; ja òtvorīm kad ìmām šta vîdit: stòjē dvâ partizána príd kućōm.

Te gòdinē ù zimu dóđošē Nijémci u sèlo, hàjvān pòklašē, fāmìlje òtirašē, kuće popálišē.

---

¹⁷ Up: Bulić, Živinički kraj, 176.

4.2.3. Perfekt

Uobičajena je upotreba krnjeg perfekta u iskazivanju tek završenih radnji: *pòbigla mi kràva, evo ti bábo pòslō sira, išō mǎlo u grād.*

4.2.4. Pripovjedački potencijal

Potencijal se ponekad koristi u svojoj pripovjedačkoj funkciji: *Ja bi mu tūd kázala, al nē smijēm.*

4.2.5 Habitual

Habitualna konstrukcija se često upotrebljava prilikom pripovijedanja: *Nīkad ne bi rèci tàkō.*

Leksika

àšikovanje	zabavljati se, udvarati se
ćása	zdjela, činija, posuda
ćänjak	drvena izdubljena posuda
ćórluk	inat, prkos
ćèif	želja
dägara	drvena posuda s dvije ručice
devèrati	mučiti se, teško živjeti
dìmije	turske hlače
ëkšija	kompot od miješanog voća
häjvan	životinja
hèćim	doktor
hèfta	sedmica
hèlač	propast, stradanje
ïftar	večernji obrok tokom mjeseca Ramazana
iksān	čovjek
kāljaće/kaloše/galoše	gumeni opanci
kùndure	zimske čizme
màndal	brava
nàgraisati	nagaziti na sihre
nīšan	nadgrobnni kamen
pènder	prozor
plöt	drvena ograda
pötkriža	jelo od starog hljeba, luka i mlijeka
pütranci	opanci bez kaiša
rälo	drveni plug
räskalašenost	ponašati se suprotno dobrim običajima
räzrahatiti	ugodno se opustiti
sābah	jutarnja muslimanska molitva, jutro
sāgnjiti	postati gnjio, truo
sāhan	bakrena ili limena zdjela

salámet	sigurnost, sreća, uspjeh
srôkati	pasti
tàrhana	čorba
téndera	alumijska posuda
tréha	šala, zeza
trîna	otpadak od sijena
šôder	šljunak
štrâmac	madrac od vune
záprega	kola koja vuku zaprenute životinje

Zaključak

Analiza govora sela Drvetine kod Bugojna pokazuje da ovaj govor karakteriše gotovo potpuno dosljedan ikavizam, sa tek ponekim primjerom ijekavizma, i to uglavnom kod obrazovanog stanovništva te zbog uticaja medija, i dosljedan šćakavizam, gotovo bez potvrde štokavskog refleksa.

Ukoliko nisu reducirani, vokali se rado zamjenjuju. Svaki nenaglašen vokal može biti reduciran ispred i iza akcenta, s dva različita stepena redukcije, a ponekad može i potpuno otpasti.

Za sonante je karakteristično da se javljaju u više varijanti, samo *v* se javlja u jednoj varijanti. Sonanti utiču na kvalitetu vokala, ali i redukciju, duže se i pri tome na sebe uzimaju dio vokalnosti. Geminirani suglasnici većinom su sonanti.

Za konsonantizam je karakteristično nerazlikovanje afrikatskih parova. Afrikatski par *č* i *ć* svodi se na *ć*. Glas *dž* gotovo da i ne postoji; u upotrebi je *đ* umjesto *dž*. Glas *h* ima nekoliko varijanti; u ovom govoru česta je upotreba i sekundarnog *h*, a reduciranje glasa *h* je prisutno u izuzetnim slučajevima.

Morfološke crte ovog govora ne sadrže mnogo osobenosti. Izjednačeni su množinski oblici za dativ, lokativ i instrumental množine imenica *o-* i *e-* vrste, dok u nominativu singulara nema nastavka *e* kod imenica ženskog roda.

Riječi na *lac* gotovo redovno se čuju sa nastavkom *oc*.

Imenice srednjeg roda koje svoju osnovu proširuju sa *n* ili *t* nemaju oblike neproširenih osnova.

Sintaksičke odlike ovog govora ne odstupaju od stanja u zapadnom ikavskom dijalektu, osim u nekim prijedložno-padežnim konstrukcijama u genitivu i dativu.

Na planu leksike očuvane su mnoge dijalektološke crte, kao što je prikazano u tabeli.

Literatura

- Brozović, D. (2007): Govor u dolini rijeke Fojnice, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb
- Bulić, R. (2014): Arhaičniji govori u gornjem toku Spreče: Živinički kraj, Institut za bosanski jezik i književnost u Tuzli, Tuzla
- Jahić, Dž. (2002): Ijekavskoštakavski govori istočne Bosne, Bosanskohercegovački dijalektološki zbornik, knjiga VIII, Institut za jezik, Sarajevo
- Halilović, S. (1990): Govor Muslimana Tuholja (okolina Kladnja), Bosanskohercegovački dijalektološki zbornik, knjiga VI, Sarajevo
- Halilović, S. (2005): Bosanskohercegovački govori, u: Jezik u Bosni i Hercegovini, Institut za jezik u Sarajevu i Institut za istočnoevropske i orijentalne studije Oslo, Sarajevo
- Halilović, S., Tanović, I., Šehović, A. (2009): Govor grada Sarajeva i razgovorni bosanski jezik, Slavistički komitet, Sarajevo
- Peco, A. (2007): Govori istočne i centralne Hercegovine, Bosansko filološko društvo, ANUBiH, knjiga I, Sarajevo, 40-243.

Tekstovi

1. Fatima: „Pa bíla sam dväjest gödīnā tāmo, pa iksān rádio dok je bio, i ù kući i nà njivu, i svè. Lìjepo mi je bílo. Bògami je se sād svè priokrénilo, nìje nìšta ko pñije. Pñije iksān i pázio se, i u komšiluku fino, i drúštvo imali fino, i svè tō tākō. A dānas, bògami, slābijē. Pròšlo je tō tākō, pa bògami et. Ìmala sam nñive, sādila kròmpīr, pāpniku, paradājz, sve sam živo sādila. Ìmala sam i òvce. I oko ovácā sam devèrāla, i okò krāvā, ali cvijeće sam nájviše vòla, tō nìje nòrmālno kàko sam cvijeće vòla. Sād je svè drùkćijē. I nòšnja je se drùkćijē nòsla. Pñije su se òimije nòsile, a sād svè sùknje i tākō tō.

A kad je Bājram, fino se nahòldlo, od pñvòg dánā Bājrama do cètri dánā Bājrama, fino šètāj, hòdāj, dogòvormo se kàkve cemo kólaće...

Jā ròđena, a òvāj mi stàrijī živi u Zènici, i dvije sèstre, jèdna mi je u Trāvnīku.

Mèni je žào bílo kad sam krénula odòtuda, ònāj dān kad me je ispratla, plācē. Kad vícē mòja Mevhida..“

Enesa: „Je li stàrijā ili mlāđā òd tebe?“

Fatima: „Stàrijā òd mene, a bògami je bñžā na nògama neg jā... et kòjē su gödine. Višē se krècē òna. Òna izājde i hòdā i šètā ònō po Àustriji i òde, kād mòre na nògama.

Enesa: „Je li u pènziji, je li rádī šta?“

Fatima: „Ma jèst. Òstala je i òna mlāda hudòvica sù cètvero òicē, mòja tī... dok ih je na salámet izvela, dòbro je i živā...

Svāšta nèšto pridevérāla, štaš. Jā sam mìsla da joj je vècā pènzija, al' nìje bògznā kòlko, al i tã cùrica je ùz nju i tako tō, živē. Štà cēs tī, vāzda te nèšto pñiklāpa.“

Enesa: „Jèste vi sámi óvdje?“

Fatima: „U stānu? Jésam, sáma sam ti jā óvde. Haj u dānu i nekāko, al ú nòc bògami smřt mi idē...

Àli pridevérā iksān i hàjde šta cēs.“

Enesa: „Pa et pròhōdāj, néma vāla óvdje něšto ni ženā tvòjīh generácijā.“

Fatima: „Pa néma ja. Ímā gōre òtīdēm svòjōj Mehvidi, vrātīm se, ma ònde kòd Zêcove pròdāvnicē, ònde je i ù tebe sèstra. E túde, òtīdēm njòjzi, vākō. Ma ìmām ja i òvde mìslīm dōsta, ìmām njègovī àmiđićā, njègovī sèstrīcñā, al tō je drùgā príca. Pa jā, sve tākō, nīje to vīše ko prīja, ma nīje bōgami.“

Enesa: „Něš nigdje ništa sádit?“

Fatima: „Nécu, u mène cé òvāj mi mlāđī brāt pòsāditi gòri di smo živili, krompírā cé posáditi, što mi je nājprícē. Ón pòsādī krompíre. Nèdāvno ìstō dōlazio i dònio mi. Ímam bōgami i sādā, kúpīm òvō što mi trēbā i hàjde. A šta ću, dōsta sam jā i sádla. Znāla sam po pèt, po šèst dūlūmā kròmpira pòsijat dok sam bíla u Drvètinama. Dòle u Mostáru ìmala sam mǎlo bāšćicē, a èto fino mi je bílo. Pa ja, ìmala sam svòje svè i gòtovo da nísam ni od kōga trážila. I svòjima bi donèsi iz Mostára. Èvo sà cé u nás trēšnje za Prvi māj, bíce ih. Jā i dédo sádili jèdnu, kākō i rōdī, Àllāhu drāgī. Sve tō tākō būdē i gòtovo. Ne do mi Bōg vīše. Prīja bi smřt. Jā rèknēm prīje da ùmrēm vīše. Svāšta sam prīdeverāla, jèsam bōgami, dōk sam bíla i u Drvètinama...“

Fatima Dervišević, (61 godina), dvadeset godina živjela u Drvetinama

2. Mustafa: „Òvdje se bavimo pòljoprivredom. Pènzionèr sam, èvo vidiš, bavam se pòljoprivredom. Kad je dõbro vrijeòme, lãhko je bít pòljoprivrednik. A kãd je vãkõ da nije ùredu vrijeòme, ònda je teško. Èvo grãh dõli, sãgnjio mi sãv, kòmpir ìsto.

Halid: „E znãš zãšto? Što nìsi bïo na sãbahu jútros.“

Mustafa: „Eto ti si bïo.. Sãgnjio si i ti... Đãba je, kad je vrijeòme tãkõ, nè mereš ti bít pãmetan.. Èvo nè znaju štã je šõder. Jã ògradu prãvio, rèko dõtiraj mì šõdera, kãže šta ti je šõder. Rèko šljúnak, kãže nìsam ti jã ÷uò za šõder. Dòsad je se zvalõ šõder a ne šljúnak, zvala se pržna a ne pijesak. Tãkõ nekẽ stvãri su izmjẽnute.

Tõ je cirkus, tõ je trãha. Prije se ìšlo na prõzor, pa ti dõjde drùgi, ònaj mõmak što je ìsto njézìn kõ i ti, pa ti izmaçe listve, pa te òborì. Bìlo je ti sluçajèva. Pa òndan, bìli ònì mãlì prõzori, jã jèdnõm cùri òtišo i mètnõ sãm jã listve, a òne su bìle drvene kùce, pa bìli òni sikovi, to se slãgalo, tõ ne znã svãkì majstõr. Sik je ùrezãvanje, tõ dãnãšnji majstori nè znaju rãdit, lãhko mu je rãdit sa armatúrom i sa blõkom, hàj zídaj, hàj ùrizãvaj nèšta... Sãd su mašine, bòlan, bãško u fãbrici, nãsteluj i rãdi, lãhko je sãd bítì majstor..

Jã se põpõ nã listve gõri, kad kãžẽ jèdan koléga nẽma drùgì listãvã, hòce nã mòje da se põpne. Hàjde! A jã se põpõ i nãslonõ na òne sikove di su bìle štrãmice od dìrekã i dìreci od kõla drvenì. Ih, òno se izmaçe! Kad sam jã niz ònu bãšcu sřrmu se skřhõ! Ìmã cètri-pèt mètãrã visòko. Pìta òna jèsi se ùbio, a jã, ah, nìsam. Ma kãko nìsam, nègo stíd me rèc. I tako tõ te stvãri.“

Halid: „A štã ti je skřhõ? Obõrio se?“

Mustafa: „Štrãmice od kõla bìle òne, pa ih mètnõ priko zìme da ne kìsnu. Štrãmice su dìreci, štrãmice su sa strãne, a dìreci, tõ se udãraju ù kola, a sa strãne su štrãmci, nẽmã tõ sãd niko. Ì sklonõ ih cõek priko zìme da mu štíte, da ne kìsnu i sãd òn i nãslonio na grède vãmo vãni. I tãmo ih metnõ, i jã sam pão... I tãko.

Hècim je bìlo prije, pa ònda eto dõktur, nije bìlo ljèkar, kãkav ljèkar. Tõ je svè sãd, jã znãm kãd je izumilo ono kõrektno, nèkõrektno, jã nìsam ÷uò zã to, nije svãk znào i sãd hòce ì onãj nã selu da je pãmetan i òn vícẽ kõrektno.. ma štã ti je kõrektno?

Pã eto, jã sam ih pìtõ štã je kõrektno, jã ne znãm štã je...

Pa jã sam njẽmu røkõ, jã vãs sùdija nè razumìim, pa jã ti nè znam šta ti je kõrektno, izbãci mi te nèkve svòje nòve rijéci, jã sam stãromõdni cõek, govõri mi kãko jã govõrim..

I tako je to, znaš.“

Halid:“A kako je sudija mislio da si ti pravnik, onaj, ti se obuko bolje nego pravnik.“

Mustafa: „Ah, biži, prôjdi se!“

Halid: „Ispričaj kako je, oni došli, dovezli drugog Srbina na njegovo radno mjesto, a bez ikako objašnjenja.“

Mustafa: “A to je bila država srpska, to ti da snimaš nije pametno, ali jest, nisi im'o nekakva prava, pojedinci imali, ostali masa nije, i et... E, tako to bilo, skinē te s radnog mjesta, a drugom dadne. E, tako ja sam na sudu bio i dobio ih na sudu...”

Mustafa Sultanović(79 godina), rođen i živi u Drvetinama